

Popularnonaukowe streszczenie projektu

Projekt zmierzał będzie do zrozumienia i przedstawienia tego, w jaki sposób powojenni osadnicy na Ziemiach Zachodnich, a także kolejne pokolenia mieszkańców tych obszarów, interpretują procesy społeczne, które zachodziły w byłym województwie szczecińskim, poznańskim i wrocławskim w latach 1945-1970. Chcemy zbadać, przedstawić i wyjaśnić, w jaki sposób doświadczenie migracji i osadnictwa na Ziemiach Zachodnich opisywane było wówczas, kiedy procesy te dokonywały się, oraz jak interpretuje się je współcześnie, czyli z perspektywy późniejszych wydarzeń i doświadczeń.

Jeśli chodzi o powojenne doświadczenia zapisywane w trakcie trwania interesujących nas procesów (w latach 1945-1970), dostęp do nich zapewnia 1141 wypowiedzi autobiograficznych osadników i kolejnych pokoleń mieszkańców Ziemi Zachodnich powstałych w ramach organizowanych przez Instytut Zachodni w Poznaniu konkursów na pamiętniki. Wypowiedzi te, dzięki zakończonej już realizacji projektu finansowanego przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, dostępne są od niedawna w wersji elektronicznej, co umożliwi przeprowadzenie ich wieloaspektowej analizy wykorzystującej specjalistyczny program komputerowy. Niniejszy projekt zakłada dokonanie jakościowej analizy pamiętników pochodzących z różnych okresów (1956, 1966, 1970) i pisanych przez osoby o różnym pochodzeniu społecznym i geograficznym oraz o odmiennych trajektoriach migracyjnych. Badanie to pozwoli na dostrzeżenie istniejących w wypowiedziach autobiograficznych powiązań między fragmentami odnoszącymi się do różnych tematów, treścią a formą wypowiedzi, a także między biografią a przebiegiem wydarzeń życiowych.

Współczesne sposoby opisu oraz interpretacji procesów migracyjnych i osadniczych na Ziemiach Zachodnich zbadane będą dzięki zastosowaniu techniki wywiadu pogłębionego. Projekt zakłada przeprowadzenie wywiadów pogłębionych z autorami wybranych pamiętników (jeśli będzie to możliwe), z ich rodzinami i z osobami, które odgrywały rolę liderów pamięci lokalnej w środowisku autorów. Pozwoli to na dokonanie porównań nie tylko w aspekcie przynależności do różnych kategorii społecznych, ale także w aspekcie czasowym – odnoszącym się do różnych momentów w życiu jednostek, w których ujawniają one swe postawy wobec wcześniej doświadczanych procesów.

W toku wykonywania projektu realizowane będą również cele szczegółowe, do których należy poznanie procesu powstawania pamiętników konkursowych oraz jego społecznych i indywidualnych uwarunkowań. Projekt wpłynie na popularyzację wiedzy o powojennym fenomenie pamiętnikarstwa oraz przyczyni się do lepszego zrozumienia procesów społecznych zachodzących w Polsce po 1945 r.

Powody podjęcia takiej tematyki badawczej są wielorakie. Po pierwsze, migracje i osadnictwo na Ziemiach Zachodnich odegrały olbrzymią rolę w przeobrażeniach struktury polskiego społeczeństwa w wymiarze demograficznym, społecznym, politycznym i gospodarczym, ukształtowały tożsamości regionalne i lokalne w byłych województwach szczecińskim, poznańskim i wrocławskim oraz wniosły nowe treści w przemiany tożsamości narodowej. Po drugie, migracje i osadnictwo na Ziemiach Zachodnich nigdy nie zostały w sposób systematyczny i porównawczy zbadane pod kątem sposobów interpretowania tych procesów przez osoby bezpośrednio zaangażowane w nie – osadników i kolejnych mieszkańców. Po trzecie, istniejące dane jakościowe, które pozwalałyby na naukowe poznanie tych interpretacji i doświadczeń, wciąż oczekują na zbadanie ich przy pomocy zaawansowanych technik analizy treści – materiał badawczy znajdujący się w Archiwum Instytutu Zachodniego jest tak naprawdę nieznany i niewykorzystany w sposób całościowy. Po czwarte, obecny okres jest ostatnim, który pozwala na dotarcie do autorów najstarszych pamiętników, a także do ich rodzin i członków środowiska społecznego, a przez to – na dowiedzenie się, jak z perspektywy upływu kilkudziesięciu lat postrzegane są interesujące nas zjawiska, jaką rolę odegrało pisanie pamiętników w historii indywidualnej, rodzinnej lub lokalnej oraz jakie są uwarunkowania różnic między ówczesnym, a obecnym oglądem procesów zachodzących w powojennej Polsce na Ziemiach Zachodnich.